

Against Noë's Perspectivism

Faraz Attar

Ph.D. in Western Philosophy, Iranian Institute of Philosophy (IRIP), Iran. E-mail: Farazattar.attar@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 23 April 2023

Received in revised form 2
September 2023

Accepted 25 September 2023

Published online 22 November
2023

Keywords:

perspectivism, P-properties,
Alva Noë, sensorimotor
contingency approach.

ABSTRACT

According to Noë's perspectivism, the basic objects of perceptual experiences are perspectival properties of a scene, rather than their actual properties. This concept of perspectivism shares a same core with sense datum theory. The core is the result of Noë's accepting sense datum theory's main idea: perspectival properties are perceptually basic. However, Noë, by fundamental modification of perspectival properties, tries to secure his theory against certain problems of sense datum theory. Although, according to sense datum theory, objects of perception are subjective, Noë's perspectival properties are objective. I argue that the modification is not enough. Inferring "I see perspectival properties of a scene" from "I see the scene from a certain perspective" is not necessarily true. Furthermore, the perspectivism is inconsistent with ordinary phenomenology of perceptual experience. In common perceptual experiences, it is not the case that perspectival properties are always seen. But they are eventually recognized with focus and practice. At the end, empirical evidences refute Noë's perspectivism

Cite this article: Attar, F. (2023). Against Noë's Perspectivism. *Journal of Philosophical Investigations*, 17(44), 634-655. <https://doi.org/10.22034/JPIUT.2023.56171.3515>

© The Author(s).

<https://doi.org/10.22034/JPIUT.2023.56171.3515>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

According to Noë's perspectivism, the basic objects of perceptual experiences are perspectival properties (or, P-properties) of a scene, rather than their actual properties. When I see a tree, I basically see its perspectival size, rather its actual size. If I am closer to the tree, its perspectival size is larger than its size when I see it from a distance. While the actual size in both situations is the same.

P-properties, in Noë's view, are always seen. They are explicitly distinct from actual properties, however objective. They are perceptually basic, *i.e.*, they are the basis of our understanding of the world. We perceive actual properties via their P-properties. To discover how things are is to explore how they appear. This view suggests us to consider perception as a two-step process. At first step, we see P-properties and at the other step, we are aware of actual properties through their relative P-properties.

The concept of perspectivism shares a same core with sense datum theory. The core is the result of Noë's accepting sense datum theory's main idea: perspectival properties are perceptually basic. However, Noë, by fundamental modification of perspectival properties, tries to secure his theory against certain problems of sense datum theory. Although, according to sense datum theory, objects of perception are subjective, Noë's P-properties are objective. In addition, both sense datum theory and Noë's theory apply two-step model in order to analyze perception. But there is also a remarkable difference. In sense datum theory, we *infer* actual properties from perspectival properties. On the other side, Noë believes that there is no room for inference in the basic account of perception. We perceive actual properties through active exploration of P-properties. The shift from inference to active exploration is one of the main hallmarks of Noë's action-oriented theory of perception.

There is an underlying inference in Noë's analysis of certain cases of perception: from "I see a scene from a certain perspective", we could infer "I see perspectival properties of the scene". But I argue that the inference is not necessarily true. Suppose I see a tree with actual size S from a distance D_1 . Then I come closer to the tree. So, I see it from a distance D_2 . If perspectivism is true, then I, in the latter situation, see S_2 (D_2 -relative- S), which is different from (larger than) S_1 (D_1 -relative- S). But why we should admit that, in the two situations, the perceived properties are different properties such as S_1 and S_2 , instead just simply acknowledge that the perceived property is S from distinct distances. The hidden assumption that supports the inference, controversially equates perception with visual stimuli reception. The assumption is arguably not justified.

Furthermore, Noë's view is inconsistent with ordinary phenomenology of perceptual experience. In common perceptual experiences, it is not the case that perspectival properties are always seen. But they are eventually recognized with focus and practice. Consider we see a circle-shaped plate from a certain perspective. If we are asked that "How the plate looks like?" we normally answer "it looks circle". But if we pay more attention, or take a painter's sight, we could notice that the shape of the plate isn't circle from that viewpoint, but it is elliptical. The scenario

reveals that, in some situations, P-properties can be seen. But the fact doesn't imply that P-properties are always seen and they are the basic properties which we directly see. How could P-properties be basic in perception, while, in most of times, they are hardly seen effortlessly? If Noë's perspectivism is right, then why perspective technique in painting had not been commonly discovered and exploited until renaissance era?

It appears that phenomenological reflections force us to declare that P-properties, although could be seen under some circumstances, are not always seen as the basic object of perception. It isn't necessarily true that to see is to see as a painter. Common sense perception is distinct from skillful exploration and observation of a typical painter. In general conditions, folks need not to make a picture of a scene. Noë, in response to objections such as these, note that, in his view, perceptual content has two distinct aspects: factual and perspectival. By his perspectivism, he doesn't mean that there is no factual aspect in perceptual content. I believe that the response is highly suspicious. Holding that perceptual content has dual aspect, doesn't entail that P-properties are always seen and perceptually basic. The duality, at its best, just expresses that actual aspects are *also* seen. It doesn't justify the fundamentality of the perspectival aspect of perceptual content. Sensitivity to perspectival properties by no means follows that they are perceptually basic.

At the end, empirical evidences refute Noë's perspectivism. According to scientific studies, perceived properties are not what Noë calls P-properties. When we visually in contact with a plate from a certain angle, we don't see an elliptical shape. By contrast, we see a circle shape which some of its parts are closer to us than the others. The apparent shape of a ripe tomato is not two-dimensional. But we see a three-dimensional shape which has a depth. However, it is widely agreed that the reflected images on the retina are two-dimensional. But the fact by no means indicates that the perceived properties are two-dimensional. Perception is not just sensory stimuli reception. Therefore, retinal images are not objects of perceptions. In two-dimensional retinal images, there are some clues for brain to extract depth from the images. Thus, in the scientific community, it is largely believed that we see three-dimensional world, not the two-dimensional images.

ردّ چشم‌اندازگرایی نویی

فراز عطار

دکتری فلسفه غرب، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ایران، رایانامه: Farazattar.attar@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

بنا به چشم‌اندازگرایی نویی، اعیان پایه‌ای تجربه ادراکی ویژگی‌های چشم‌اندازی منظره، در تمایز با ویژگی‌های واقعی آن، هستند. این مفهوم از چشم‌اندازگرایی قرابتی با آموزه‌های نظریه داده حسّی دارد. این قرابت، نتیجه پذیرش ایده اصلی نظریه داده حسّی توسط نویی است؛ ویژگی‌های چشم‌اندازی به لحاظ ادراکی پایه‌ای هستند. با این حال نویی با اصلاح بنیادین این ویژگی‌های چشم‌اندازی تلاش کرده است تا از نظریه خود برابر مشکلات متعدد نظریه داده حسّی حفاظت کند. ویژگی‌های چشم‌اندازی نویی عینی هستند نه ذهنی. نشان داده می‌شود که این اصلاح کارا نیست. استنتاج «آنچه ما می‌بینیم چشم‌اندازی از یک منظره است» از «ما آن منظره را از یک چشم‌انداز خاص می‌بینیم» ضرورتاً صادق نیست. هم‌چنین این چشم‌اندازگرایی با پدیدارشناسی متعارف تجربه ادراکی ناسازگار است. در تجربه ادراکی متداول ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده نمی‌شوند؛ بلکه آنها در نهایت با تمرکز و تمرین تشخیص داده می‌شوند. در نهایت این که شواهد تجربی نیز چشم‌اندازگرایی نویی را رد می‌کنند.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۰۱

کلیدواژه‌ها:

چشم‌اندازگرایی، آلوا نویی، ویژگی‌های

چشم‌اندازی، رویکرد احتمالات حسگر-

موتوری.

استناد: عطار، فراز. (۱۴۰۲). ردّ چشم‌اندازگرایی نویی. *پژوهش‌های فلسفی*، ۱۷(۴۴)، ۶۳۴-۶۵۵. <https://doi.org/10.22034/JPIUT.2023.56171.3515>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

نام آلوآ نویی^۱ با رویکرد احتمالات حسگر-موتوری^۲ عجین شده است. این رویکرد یکی از نظریات ادراک بصری مبتنی بر کنش است. این نظریه به طور عمده توسط نویی و آریگان^۳ معرفی شده است. مرجع شناخته‌شده این نظریه، مقاله این دو در نشریه «علوم رفتاری و مغز»^۴ با عنوان «روایت حسگر-موتوری از ادراک بصری و آگاهی بصری»^۵ است (آریگان و نویی، ۲۰۰۱الف). با این حال این دو درباره این موضوع تألیفات دیگری نیز، با هم یا مستقل از هم، داشته‌اند.^۶ در این مقاله تمرکز من به طور عمده کتاب نویی با عنوان «کنش در ادراک حسی»^۷ است (نویی، ۲۰۰۴)^۸. نویی در این کتاب چشم‌اندازگرایی خود را تبیین کرده است.

پیش از پرداختن به چشم‌اندازگرایی، لازم است تا توضیحی مختصر از رویکرد احتمالات حسگر-موتوری به دست داده شود. یکی از ویژگی‌های بارز این روایت استناد به شواهد متعدّد تجربی است. از این رو خوانش این رویکرد در بسیاری از جزئیات شبیه به (یا دقیقاً همان) خوانش یک نظریه علمی درباره ادراک بصری است. فهم بسیاری از ادعاهای این نظریه در گروهی فهم مضامین علوم مغز، عصب‌شناسی و روان‌شناسی شناختی است. با این حال این نظریه معطوف به پرسش‌هایی فلسفی نیز هست و تنها به ارائه شواهدی تجربی محدود نمی‌شود. به طور کلی، این رویکرد قائل به مرزی روشن میان فلسفه و علم نیست و تفکیک سفت و سخت این دو حوزه را دنبال نمی‌کند. چه نویی باور دارد که فلسفه در خلال پژوهش‌های علمی شکوفا می‌شود، چرا که نه تنها مسائل فلسفی به معنایی تجربی هستند، که مسائل علمی نیز به معنایی فلسفی‌اند (نویی، ۲۰۰۴، ج). از این چشم‌انداز می‌توان اظهار داشت که رویکرد احتمالات حسگر-موتوری رویکردی طبیعت‌گرایانه را در خصوص تبیین ادراک بصری اتخاذ کرده است.

^۱ Alva Noë

^۲ sensorimotor contingency approach

^۳ O'Regan

^۴ behavioral and brain sciences

^۵ a sensorimotor account of vision and visual consciousness

^۶ به عنوان نمونه می‌توان به این آثار اشاره کرد: O'Regan, 1992. O'Regan, 2011. O'Regan, 2014. O'Regan, 2011b. O'Regan & Noë, 2001c. O'Regan, 2001. Noë, 2002. Noë & O'Regan, 2002. Noë, 2004. Noë, 2006 (آریگان، ۱۹۹۲؛ آریگان، ۲۰۱۱؛ آریگان، ۲۰۱۴؛ آریگان و نویی، ۲۰۰۱؛ آریگان و نویی، ۲۰۰۱؛ نویی، ۲۰۰۱؛ نویی و آریگان، ۲۰۰۲؛ نویی، ۲۰۰۲؛ نویی، ۲۰۰۴؛ نویی، ۲۰۰۶).

^۷ action in perception

^۸ این کتاب در واقع نسخه منقّح و بازنگری‌شده تألیفاتی است که نویی پیش‌تر به‌نحو مستقل نگاشته است. حتی مقاله (نویی، ۲۰۰۶) که سال انتشار آن پس از این کتاب است و نویی در آن به دنبال بسط برون‌گرایی از تز «تجربه در مغز» به «تجربه بیرون از مغز» است، اشتراکاتی قابل‌ملاحظه (به‌ویژه در طرح مقدمات) با این کتاب دارد. به‌طور کلی در این کتاب بسیار از مواد و مصالح مقاله‌های پیش‌تر او اصلاح، بازنگری و بازنشر شده‌اند. به عنوان نمونه، در مقاله (نویی، ۲۰۰۲)، که در بحث چشم‌اندازگرایی بیش‌ترین قرابت را با کتاب مذکور دارد، چشم‌اندازگرایی به‌نحوی تکامل‌نیافته مطرح شده است. در این مقاله، از ویژگی‌های پوشیدگی (Occlusion-properties) بحث شده است (نویی، ۲۰۰۲، ۵۹-۶۲). این ویژگی‌ها نسخه پیش‌نویسی از ویژگی‌های چشم‌اندازی هستند که در ادامه در کتاب کنش در ادراک حسی قرائت منسجم و نهایی خود را می‌یابند. ویژگی‌های پوشیدگی، مانند ویژگی‌های چشم‌اندازی، آنچه هستند که دیده می‌شوند؛ خصیصه‌های مشابه‌ای با ویژگی‌های چشم‌اندازی دارند و در نهایت می‌توان ادعا کرد که دیدن همان دیدن به‌نظر آمدن‌ها (مانند ویژگی‌های پوشیدگی) است (نویی، ۲۰۰۲، ۵۹-۶۰). می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که انتخاب کتاب کنش در ادراک حسی به عنوان مرجع رسمی جهت بررسی چشم‌اندازگرایی نویی به‌هیچ‌وجه انتخابی دلخواهی نیست.

روایت حسگر-موتوری به طور کلی رابطه ادراک حسّی و کنش را بررسی می‌کند. در این راستا این تز اصلی را مطرح می‌کند که ادراک حسّی نوعی کنش است. به طور دقیق، «...» ادراک بصری نحوه تفحص^۱ جهان است که به واسطه معرفت^۲ ادراک‌کننده بر آنچه ما احتمالات حسگر-موتوری می‌نامیم، صورت می‌گیرد» (أریگان و نوبی، ۲۰۰۱ الف، ۹۴۰) یا به بیان ساده‌تر، «ایده اصلی [...] آن است که ادراک حسّی شیوه‌ای از کنش است. ادراک حسّی آن چیزی نیست که برای ما یا در ما رخ می‌دهد. آن چیزی است که ما انجام می‌دهیم» (نوبی، ۲۰۰۴، ۱). به این ترتیب، نظریه حسگر-موتوری ادراک بصری را فعالیتی تصویر می‌کند که نیازمند مداخله فعالانه سوژه ادراک در محیط است، و نه یک حالت ذهنی ایستا که در ما (مغز ما) شکل می‌گیرد.

نظریه حسگر-موتوری در خصوص ادراک بصری را یک نظریه جایگزین^۳ در برابر دیدگاه غالب^۴ به شمار می‌آورند (نوبی و تامپسون، ۲۰۰۲). فرض دیدگاه غالب آن است که ادراک بصری یا به بیان دقیق‌تر، تجربه آگاهانه بصری در ناحیه خاصی در مغز رخ می‌دهد، به این معنا که فعال شدن آن ناحیه در مغز که بازنمودهایی مشخص به آن منتقل شده است (یا بازنمودهایی مشخص در این ناحیه شکل گرفته است)، تجربه‌های آگاهانه بصری را با محتوایی مشخص فراهم می‌کند. به بیان أریگان و نوبی، «به طور عام این گونه تصوّر می‌شود که جایی در مغز باید بازنمود درونی از جهان بیرون شکل بگیرد که اگر فعال شود [آنگاه] تجربه مشترکی از جهان غنی، سه-بعدی و رنگی به ما بدهد. نقشه‌های قشری^۵ - آن نواحی قشری که اطلاعات بصری به نظر مرتبط با شبکه^۶ سازمان‌دهی می‌شوند - گزینه خوبی برای مرکز^۷ ادراک حسّی در نظر گرفته می‌شود» (أریگان و نوبی، ۲۰۰۱ الف، ۹۳۹) یا به بیان ساده‌تر، دیدگاه غالب از ادراک بصری مشتعل بر یک ایده ویژه است؛ «...» این ایده، که هم در فلسفه و هم در علم شایع است، آن است که ادراک حسّی یک فرآیند در مغز است که از طریق آن سیستم ادراکی بازنمودی درونی از جهان می‌سازد (نوبی، ۲۰۰۴، ۲).

با این توصیف مجمل از رویکرد حسگر-موتوری، به مسأله چشم‌اندازگرایی باز می‌گردیم^۸. نوبی در کتاب کنش در ادراک حسّی در ادامه بسط رویکرد حسگر-موتوری و توجه بیشتر به اقتضانات آن، مفهوم ویژگی‌های چشم‌اندازی^۹ یا ویژگی‌های P را مطرح می‌کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ exploration

^۲ knowledge

^۳ alternative theory

^۴ orthodox view

^۵ cortical maps

^۶ retinotopically

^۷ locus

^۸ چنان‌که از عنوان مقاله برمی‌آید، ارائه و بررسی و نقد رویکرد احتمالات حسگر-موتوری یا حتی دیدگاه شخص نوبی، با تمامی ابعاد و شقوق گوناگون آن‌ها، از جمله اهداف این مقاله نیست (به‌واقع اساساً ممکن نیست که چنین کلیتی در حجم یک مقاله با محدودیت‌های خاص خود بگنجد). هم‌چنین رد چشم‌اندازگرایی نوبی این نتیجه را در پی ندارد که تمامی آرای نوبی کاذب است؛ چه این مقاله اساساً در پی ارزیابی همه‌جانبه دیدگاه نوبی نیست. بلکه تنها معطوف به وجه‌ای از آن، یعنی چشم‌اندازگرایی، است.

^۹ perspectival properties

در ابتدا به شرح این مفهوم پرداخته خواهد شد. سپس نسبت آن با نظریه داده حسّی^۱ بررسی می‌شود.^۲ در نهایت چشم‌اندازگرایی نوبی به نحو تفصیلی نقد خواهد شد.

۱. چشم‌اندازگرایی نوبی

طبق چشم‌اندازگرایی نوبی، آنچه ما واقعاً در ادراک بصری می‌بینیم، یک عین در چشم‌انداز خاص است. به بیان دیگر، ما ویژگی‌های چشم‌اندازی آن را می‌بینیم. وقتی من یک درخت را پیش‌روی خود می‌بینم، اندازه چشم‌اندازی آن را، در تمایز با اندازه واقعی آن، می‌بینم؛ اگر از درخت دور باشم، اندازه چشم‌اندازی آن کوچک و اگر به درخت نزدیک باشم، اندازه چشم‌اندازی آن بزرگ است، در حالی که در هر دو موقعیت اندازه واقعی آن ثابت است. به بیان نوبی، «[...] ما می‌توانیم به طور کلی از ویژگی‌های چشم‌اندازی (یا ویژگی‌های P) صحبت کنیم. ویژگی‌های P خود اعیان بینایی هستند، یعنی آن چیزی هستند که ما می‌بینیم. آنها دیدنی [= مرئی] هستند. از آنجایی که شما ایستاده‌اید، می‌توانید شکل P یک بشقاب را ببینید و آن را از شکل واقعی‌اش تمیز دهید (نوبی، ۲۰۰۴، ۸۳).

در چشم‌اندازگرایی نوبی، ویژگی‌های چشم‌اندازی همواره دیده می‌شوند (نوبی، ۲۰۰۴، ۱۶۸). این ویژگی‌ها متفاوت از ویژگی‌های واقعی^۳ هستند (مانند تفاوت اندازه چشم‌اندازی و اندازه واقعی مثال درخت بالا). باین‌حال آنها عینی^۴ هستند^۵. همچنین ویژگی‌های چشم‌اندازی به لحاظ ادراکی پایه‌ای^۶ هستند (نوبی، ۲۰۰۴، ۸۱). «پایه‌ای بودن» به این معنا است که این ویژگی‌ها پایه یا بنیان فهم ادراکی ما از جهان هستند. ما از طریق این ویژگی‌های چشم‌اندازی به درک ویژگی‌های واقعی نائل می‌آییم.

بنا به دیدگاه نوبی، ویژگی‌های چشم‌اندازی ناظر بر نحوه به‌نظر آمدن یا ظاهر شدن مناظر هستند. در این راستا او بین به‌نظر آمدن و هستن، یا ویژگی‌های ظاهری و ویژگی‌های واقعی، تمایز قائل می‌شود (نوبی، ۲۰۰۴، ۷۵-۷۹؛ نوبی، ۲۰۰۲). این تمایز هنگام پاسخ‌دهی به این پرسش که «چه می‌بینیم؟» اهمیت می‌یابد: آیا در ادراک بصری چیزها را آن‌گونه که به‌نظر می‌آیند (یا ظاهر می‌شوند)، می‌بینیم یا آن‌گونه که در واقع هستند؟ وقتی من به یک گوجه‌فرنگی نگاه می‌کنم، آیا تنها بخشی از سطح ظاهری آن را می‌بینم که پیش چشمانم قرار دارد یا یک گوجه‌فرنگی کامل را می‌بینم، یک گوجه‌فرنگی را آن‌گونه که هست؟ به کلام دیگر، آیا چشم‌اندازی از یک

^۱ sense datum theory

^۲ نظریه داده حسّی به طور عمده نظریه‌ای است که عین تجربه ادراک بصری را داده حسّی در نظر می‌گیرد. این نوع نظریه پیشینه‌ای قابل ملاحظه در تاریخ فلسفه دارند. افزون بر نظریات کلاسیک فلسفی، نظریه داده حسّی در ابتدای قرن بیستم در آثار فیلسوفان تحلیلی متقدم رواج و محبوبیت قابل ملاحظه‌ای داشت؛ اما این رواج و محبوبیت با گذر زمان نزول کرد. با این حال در دوران متأخر هم‌چنان می‌توان نمونه‌هایی را از این نظریه یافت (جکسون، ۱۹۷۷؛ لوو، ۱۹۹۲؛ رابینسون، ۱۹۹۴). بنا بر این نظریه، تجربه ادراک بصری همان ادراک داده‌های حسّی است، نه ادراک اشیاء خارجی‌ای که به طور متعارف متعلق ادراک در نظر گرفته می‌شوند. به بیان دیگر، این نظریه «S» به طور بصری O را درک می‌کند» یا «S» از O به طور بصری تجربه ادراکی دارد» را به صورت «S» داده حسّی D را دریافت یا درک می‌کند» تحلیل می‌کند. در این صورت‌بندی، داده حسّی به طور عمده موجودی غیرفیزیکی دانسته می‌شود که وجودش وابسته به یک سوژه منحصر به فرد است.

^۳ actual

^۴ objective

^۵ به این معنا می‌توان ادعا کرد که آن‌ها واقعی (real) هستند.

^۶ basic

گوجه‌فرنگی را می‌بینم یا یک گوجه‌فرنگی واقعی را می‌بینم که سه‌بعدی است و سطوحی دارد که در این زمان پیش چشمانم نیست؟ به‌عنوان مثالی دیگر، دیدن یک مکعب را در نظر بگیرید. شکل واقعی یک مکعب شش‌وجهی است. با این حال از یک چشم‌انداز مشخص، تنها سه‌وجه آن به چشم می‌آید. با چرخاندن مکعب، به محض ظاهر شدن وجوه دیگر، وجوه دیگر از نظر مخفی می‌شوند. به این ترتیب شکل چشم‌اندازی آن مکعب سه‌وجهی است. در این صورت وقتی من به یک مکعب نگاه می‌کنم، شکل چشم‌اندازی آن را می‌بینم یا شکل واقعی آن را؟

حال مطابق با چشم‌اندازگرایی نوبی، اعیان پایه‌ای ادراک بصری ویژگی‌های چشم‌اندازی هستند و ویژگی‌های واقعی می‌توانند به‌واسطه این ویژگی‌های چشم‌اندازی متعلق ادراک بصری قرار گیرند. در چارچوبی کلی‌تر، «ادراک حسّی این که چیزها چگونه هستند، نحوه تفحص آن است که چیزها چگونه به نظر می‌آیند. به هر حال چگونگی به نظر آمدن وجه‌ای از چگونگی هستن است. کشف این که چیزها چگونه هستند از این که چیزها چگونه به نظر می‌آیند، کشف ترتیب یا الگو در به نظر آمدن هایشان است. فرآیند ادراک حسّی، [فرآیند] یافتن این که چیزها چگونه هستند، فرآیند ملاقات با جهان است؛ فعّالیتی از تفحص ماهرانه است» (نوبی، ۲۰۰۴، ۱۶۴). در این چارچوب کلی، جایگاه ویژگی‌های چشم‌اندازی در نظریه کنش‌گرایی نوبی مشخص است. این ویژگی‌ها متعلق‌های پایه‌ای ادراک بصری هستند که به‌واسطه کنش‌گری سوژه مسلط بر احتمالات حسگر-موتوری، زمینه را برای فهم ادراکی از ویژگی‌های واقعی چیزها فراهم می‌کنند.^۱ ویژگی‌های چشم‌اندازی اگرچه اعیان پایه‌ای ادراک بصری هستند، اما ما در زندگی روزمره به طور عمدۀ توجه کمی به آن‌ها داریم. با این حال با کمی تلاش، مشابه تلاش یک نقّاش هنگام نقّاشی یک منظره از یک چشم‌انداز خاص، ما می‌توانیم آنها را تشخیص دهیم و حتّی توصیف کنیم. به نظر نوبی، اگرچه ما در نگاه و تلاش اول، چندان حضور آنها را احساس نمی‌کنیم، اما سیستم ادراکی ما به آنها حسّاس است و آنچه ما به‌نحو اصلی می‌بینیم، همین ویژگی‌های چشم‌اندازی است.

اگرچه مفهوم ویژگی‌های چشم‌اندازی به عنوان مفهومی نو در کتاب کنش در ادراک حسّی معرفی شد، با این حال خاستگاه این مفهوم را همچنان می‌توان در آثار پیشین یافت. در این خصوص می‌توانم به طور مشخص به توضیح آریگان و نوبی در پاسخی به یک نقد ارجاع دهم؛ آنجا که ایشان درباره دیدن یک بطری بحث می‌کنند (آریگان و نوبی، ۲۰۰۱، ب، ۱۰۱۹). به نظر ایشان، دیدن یک بطری دانستن این است که چگونه حرکت دادن بطری ورودی‌های حسّی را متأثر می‌کند. در یک لحظه تنها بخشی از آن بطری (و نه کلّ بطری) تفحص می‌شود. به بیان دیگر، در یک لحظه متعلق تفحص یا آنچه به طور حسّی در تماس با سوژه است، تنها بخشی از بطری است، در حالی که این گونه به نظر می‌آید که کلّ بطری دیده می‌شود. در این توضیح به نظر می‌توان این گونه برداشت کرد که آنچه سوژه واقعاً می‌بیند، آن بخشی از بطری است که با آن تماس حسّی دارد. به عبارت دیگر، سوژه آن بخش از بطری را می‌بیند که در

^۱ تعبیر دیگری از این تقریر، تبیین ادراک حسّی به مثابه فرآیندی دو-مرحله‌ای است (نوبی، ۲۰۰۴، ۱۶۴؛ نوبی، ۲۰۰۲، ۶۱-۶۲). دیدگاه دو-مرحله‌ای بیان می‌کند که در مرحله اول تنها نمود محض یا ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده می‌شوند و در مرحله دوم، از طریق مرحله اول، ویژگی‌های واقعی دیده می‌شوند. به بیان دیگر، ما در ادراک بصری از کشف این که جهان چگونه به نظر می‌آید (مرحله اول) به کشف جهان آن گونه که در واقع هست (مرحله دوم) می‌رسیم. البته این مدل دو-مرحله‌ای مختص چشم‌اندازگرایی نوبی نیست؛ بسیاری از نظریات دیگر (مانند نظریه داده حسّی) نیز قائل به آن هستند. با این حال تفاوت‌هایی میان آن نظریات و چشم‌اندازگرایی نوبی است. به عنوان نمونه، در نظریاتی مشخص گذر از مرحله اول به دوم از طریق «استنتاج» (Inference) صورت می‌گیرد؛ در حالی که این گذر در دیدگاه نوبی به‌واسطه تفحص فعال (Active exploration) محقق می‌شود. چنان‌که روشن است در چشم‌اندازگرایی نوبی، در مرحله نخست (یا وهله اول) تنها ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده می‌شوند.

چشم/نداز او قرار دارد. به طبع تمام بخش‌های بطری نمی‌تواند در چشم‌انداز او قرار داشته باشد. به عنوان مثال، اگر یک بطری پیش‌روی شخص قرار داشته باشد آنگاه پشت بطری یا زیر بطری در معرض دید او یا چشم‌انداز او قرار ندارد. پس مادامی که شخص حرکت نکند و به پشت پیش‌تر دیده نشده بطری نگاه نیندازد، پشت بطری دیده نمی‌شود و تا زمانی که شخص بطری را بر ندارد و نگاهی به ته بطری نیندازد، زیر بطری دیده نمی‌شود. بنابراین تنها آن بخش از بطری که در چشم‌انداز او در یک لحظه خاص است، واقعاً دیده می‌شود، و هیچگاه کل بطری در یک لحظه دیده نمی‌شود.

۲. چشم‌اندازگرایی نویی و نظریه داده حسّی

مفهوم ویژگی‌های چشم‌اندازی نویی ارتباطی قابل‌ملاحظه با آموزه‌های نظریه داده حسّی دارد. به عنوان نمونه می‌توان به «استدلال برآمده از تغییر چشم‌انداز» جهت تأیید این نظریه ارجاع داد. این استدلال به این شرح است: از آنجا که اگر چشم‌انداز شخص حین دیدن یک شیء فیزیکی تغییر کند، آنچه او به طور مستقیم می‌بیند نیز تغییر می‌کند، در حالی که شیء فیزیکی بدون تغییر است، پس آنچه به طور مستقیم متعلق تجربه ادراک بصری او است، همان شیء فیزیکی نیست، بلکه داده حسّی است. به طور خلاصه، آنچه شخص از یک چشم‌انداز خاص می‌بیند، داده حسّی آن شیء فیزیکی است.

به طور مثال در نظر بگیرید که من در فاصله چند متری روبه‌روی یک درخت با برگ‌هایی سبز ایستاده‌ام. حال اگر چند قدمی پیش روم، درخت پیش رویم بزرگتر و اگر چند قدمی دورتر روم، درخت کوچکتر به نظر می‌آید، در حالی که در هر صورت اندازه درخت و البته دیگر ویژگی‌های فیزیکی درخت ثابت است. به این ترتیب آنچه من بی‌واسطه می‌بینم، به واسطه تغییر چشم‌اندازم تغییر می‌کند، در حالی که آنچه به طور متعارف تصور می‌کنم می‌بینم، یعنی درخت، ثابت است. پس آنچه بی‌واسطه می‌بینم همان شیء فیزیکی پیش‌رویم نیست، بلکه داده حسّی آن است. به این ترتیب، نظریه داده حسّی نیز باور دارد که آنچه ما در یک لحظه می‌بینیم، آن چیزی است که به چشم‌انداز ما وابسته است. آنچه در نزدیکی درخت از درخت می‌بینیم با آنچه در فاصله دورتر می‌بینیم، یکی نیست؛ چرا که چشم‌انداز ما در دو موقعیت متفاوت است.

نویی خود متوجه ارتباط مفهوم ویژگی‌های چشم‌اندازی و آموزه‌های نظریه داده حسّی است. البته او معتقد است که انتقاداتی جدی به نظریه داده حسّی وارد شده است، و به سختی می‌توان این نظریه را صادق دانست (نویی، ۲۰۰۴، ۷۹). با این حال باور دارد که بعضی از ایده‌های نظریه داده حسّی، از جمله محوری‌ترین ایده آن، به نظر صادق می‌آید: «... [انتقادات به نظریه داده حسّی و پدیدارگرایی] واقعاً به ایده اساسی نظریه داده حسّی آسیب نمی‌رساند: این که ادراک حسّی راهی است که از چگونگی به نظر رسیدن، یا به گوش رسیدن، یا به طور کلی ظاهر شدن چیزها، چگونگی هستن چیزها دریافته می‌شود. این ایده اساسی - صدق موجود در نظریه داده حسّی - را می‌توان از ایده به لحاظ معرفت‌شناختی و وجودشناختی مخرب پدیدارگرایی تمیز داد. به نظر رسیدن‌ها، به گوش رسیدن‌ها، احساس شدن‌ها - به طور کلی ظاهر شدن‌ها - به لحاظ ادراکی پایه‌ای هستند. آنها پایه فهم ادراکی ما از جهان هستند. ادراک حسّی دو جنبه یا دو لحظه دارد: ما ظاهر شدن‌ها را درمی‌یابیم، و با دریافتن ظاهر شدن‌ها، جهان را درمی‌یابیم (با آن در تماس قرار می‌گیریم)» (نویی،

۲۰۰۴، (۸۱-۸۲). به این ترتیب، نویی اظهار می‌کند که رویکرد او در متعلق ادراک حسّی دانستن ویژگی‌های چشم‌اندازی (به جای ویژگی‌های واقعی اشیاء)، متأثر یا هم‌خوان با ایده/اساسی نظریه داده حسّی است.

اما چشم‌اندازگرایی نویی به طور دقیق منطبق با آموزه‌های نظریه داده حسّی نیست. داده حسّی ذهنی و غیرفیزیکی است^۱، اما ویژگی‌های چشم‌اندازی چنین نیستند. نویی در این باره به طور شفاف بیان می‌کند که «ویژگی‌های P - شکل و اندازه ظاهری اعیان - کاملاً «واقعی»^۲ یا «عینی»^۳ هستند. در واقع، رابطه شکل P و اندازه P با شکل و اندازه [واقعی اعیان] توسط قوانین دقیق ریاضی (به طور مثال، قوانین چشم‌انداز خطی) تعیین می‌شود. مهم است که برای توصیف ویژگی‌های P نیازی نیست تا به تأثرات حسّی^۴ یا احساس‌ها^۵ ارجاع دهیم. ویژگی‌های P عینی هستند به این معنا که متعین^۶ هستند و به تأثرات حسّی یا احساس‌ها وابسته نیستند» (نویی، ۲۰۰۴، ۸۳). پس برخلاف داده حسّی که موجودی ذهنی و وابسته به تأثرات حسّی است، ویژگی‌های چشم‌اندازی عینی هستند و با جهان رابطه‌ای فیزیکی دارند: «[...] ویژگی‌های P رابطه‌ای هستند. به طور خاص، ویژگی‌های P به رابطه بین بدن مدرک و عین مدرک (و همچنین به شرایط روشنایی [محیط]) وابسته است. ویژگی‌های P در واقع رابطه بین اعیان و محیطشان هستند» (نویی، ۲۰۰۴، ۸۳). به علاوه نویی در اظهاری قطعی بیان می‌کند که ویژگی‌های چشم‌اندازی دعوت از ذهن‌گرایی برای تبیین ادراک بصری نیست: «اگر یک تقسیم‌بندی ذهن/جهان (به معنای دکارتی، تقسیم‌بندی بین درون ذهنی و بیرون غیرذهنی) وجود داشته باشد، آنگاه ویژگی‌های P قطعاً در سمت جهان این تقسیم‌بندی قرار می‌گیرند. آنها به روابط با ادراک‌کنندگان وابسته هستند؛ اما ادراک‌کنندگان (دست‌کم بدن‌شان) همچنین در سمت جهان این تقسیم‌بندی قرار دارد» (نویی، ۲۰۰۴، ۸۳). در نهایت باید اشاره کرد که ویژگی‌های چشم‌اندازی تنها مختص به موجوداتی هستند که ابزار حسگر-موتوری مرتبطی داشته باشند (نویی، ۲۰۰۴، ۸۴). به این طریق دیدگاه نویی درباره ویژگی‌های چشم‌اندازی به هسته رویکرد احتمالات حسگر-موتوری متصل می‌شود.

افزون بر این، نویی خود سه دلیل می‌آورد که این دیدگاه اخیر او یک نظریه داده حسّی نیست (نویی، ۲۰۰۴، ۸۵-۸۶). نخستین دلیل همان است که بیان شد: ویژگی‌های چشم‌اندازی موجودات ذهنی نیستند. دلیل دوم آن است که بنا به رویکرد کنش‌گرای نویی، ادراک حسّی مستقیم و غیراستنتاجی است. بر این پایه، ما از این که چیزها از چشم‌اندازی خاص به نظر ما می‌رسند/استنتاج نمی‌کنیم که چیزها چگونه هستند؛ به طور خلاصه، ادراک حسّی/استنتاج چگونه هستن چیزها از چگونه به نظر رسیدن آنها نیست. بلکه مطابق با رویکرد کنش‌گرا، ما به طور مستقیم با جهان، آن گونه که هست، مواجه می‌شویم. ما با جهان به طور مستقیم به نحوی فعالانه تعامل داریم تا امکان ادراک حسّی را از طریق کسب تسلط بر روابط حسگر-موتوری محقق کنیم. این که یک بشقاب دایره‌ای شکل است، از این که این بشقاب از چشم‌اندازی خاص به شکل بیضی به نظر می‌رسد، استنتاج نمی‌شود، بلکه دایره‌ای شکل بودن بشقاب خود را از

^۱ در خصوص ویژگی‌های داده حسّی در قرائت متأخر از نظریه داده حسّی می‌توان به (رایبسون، ۱۹۹۴، ۱-۲) رجوع کرد.

^۲ real

^۳ objective

^۴ sensations

^۵ feelings

^۶ determinate

این طریق طریق اظهار می‌کند که تغییر پروفایل‌ها در نتیجه حرکت بدن، از نوع روابط حسگر-موتوری اشکال دایره‌ای است. دلیل سوم آن است که تجربه به این طریق تنها هنگامی محتوای خود را کسب می‌کند که تجربه مطابق با رویکرد کنش‌گرا فعال و پویا باشد. تجربه ادراکی ما کسب یک تصویر ایستا از جهان نیست، بلکه تفحص در آن است تا اطلاعات مورد نیاز به تدریج و در نتیجه فعالیت پویای سوژه به دست آید.

۳. نقد چشم‌اندازگرایی نویی

با این که چشم‌اندازگرایی نویی به طور دقیق یک نظریه داده حسّی نیست و نمی‌توان تمام مشکلات نظری این نظریه اینک نامحبوب را به پای چشم‌اندازگرایی نیز نوشت، باز به نظر من رویکرد چشم‌اندازگرایانه ناموجه است. از این که «ما یک منظره را از یک چشم‌انداز ویژه می‌بینیم» (از طریق چشم‌اندازی با آن تماس بصری برقرار می‌کنیم) نتیجه نمی‌شود که «آنچه ما می‌بینیم چشم‌اندازی از آن منظره است (یا متعلق ادراک بصری یک بخش از منظره است که از خلال آن چشم‌انداز نمایش داده شده است)». به بیان دیگر، دیدن یک منظره از یک چشم‌انداز مشخص ضرورتاً این نتیجه را دربر ندارد که آنچه دیده می‌شود، ویژگی‌های چشم‌اندازی آن منظره است. در این رویکرد، دریافت ساده تحریکات حسّی مترادف با ادراک حسّی در نظر گرفته شده است.

بگذارید این مطلب را دقیق‌تر بررسی کنم. مثال دیدن درخت پیش‌رو را در نظر بگیرید. در این مثال، تغییر چشم‌انداز به واسطه تغییر فاصله بیننده از درخت محقق می‌شود. از آنجا که سوژه ادراک بصری در فاصله مشخص نسبت به درخت ایستاده است، تحریکات بصری وابسته به آن چشم‌انداز مشخص توسط او دریافت می‌شود. حال اگر این فاصله تغییر کند، تحریکات بصری دریافتی نیز وابسته به چشم‌انداز جدید تغییر می‌کند. به عنوان نمونه، با دور شدن بیننده از درخت، تصویر شبکیه‌ای آن درخت کوچک‌تر می‌شود. به تعبیر نویی، ویژگی‌های چشم‌اندازی این درخت در این دو چشم‌انداز با یکدیگر، و نیز با ویژگی‌های واقعی آن درخت، متفاوت هستند. اکنون از آنجا که ویژگی‌های چشم‌اندازی آنچه هستند که در واقع دیده می‌شوند، پس آنچه بیننده در فواصل متفاوت نسبت به درخت می‌بیند، با یکدیگر، و با آن درخت واقعی، متفاوت هستند؛ اما چرا چنین ادعایی موجه است؟ آیا جز این است که به طور ضمنی فرض شده است که سوژه ادراک بصری در واقع آنچه را می‌بیند که تحریک بصری آن را دریافت کرده است؟ پس از آنجا که تحریکات بصری در چشم‌اندازهای گوناگون با یکدیگر متفاوت است، آنچه در چشم‌اندازهای گوناگون دیده می‌شود، نیز متفاوت است؟

اما مترادف دانستن دریافت تحریکات بصری با ادراک بصری صحیح نیست. نکته جالب آن است که به نظر می‌رسد که آریگان و نویی نیز، دست‌کم در بخش‌های دیگر، باور دارند که دریافت تحریکات بصری همان ادراک بصری نیست. به عنوان نمونه، ملاحظات این دو را هنگام بررسی دیدن اعیان به طور جزئی پوشیده شده در نظر بگیرید (به عنوان نمونه، می‌توان به (آریگان و نویی، ۲۰۰۱) الف، ۹۴۸) و (نویی، ۲۰۰۴، ۶۵-۶۶) رجوع کرد). ما از عینی که بخش از آن پوشیده شده است، تحریک حسّی دریافت نمی‌کنیم، با این حال، مطابق با تعبیر متعارف دیدن، آن عین را می‌بینیم. نقل این بخش از تحلیل آریگان و نویی در این باره به خوبی منظور را می‌رساند: «... [یک عین را در نظر بگیرید که به طور جزئی توسط عینی دیگر پوشیده شده است. هنگامی که سرتان را حرکت می‌دهید، بخش‌های پیش‌تر پوشیده شده نمایان می‌شود و بخش‌های پیش‌تر ناپوشیده پشت آن عین ناپدید می‌شود. این توانایی در نمایان کردن و ناپدید

کردن عین پوشیده شده، مشابه با توانایی در نمایان و ناپدید کردن اعیان هنگام پلک زدن [...] است. این توانایی شاخص آن چیزی است که دیده می‌شود، پس گرچه آن عین به طور جزئی پوشیده شده است، با این وجود شما این احساس را دارید که آن را می‌بینید، یا دست‌کم «عمدتاً» آن را می‌بینید» (آریگان و نویی، ۲۰۰۱، الف، ۹۴۸). به این ترتیب، اگرچه ما تحریک حسّی از کلّ آن عین دریافت نمی‌کنیم، اما آن را (دست‌کم عمدتاً) کامل می‌بینیم. از این منظر روشن نیست که چرا اعیان واقعی در ادراک بصری باید ویژگی‌های چشم‌اندازی باشد. ما در مثال دیدن درخت، یک و همان یک درخت را، اگرچه از چشم‌اندازهای گوناگون، می‌بینیم و در بسیاری از مواقع حتّی متوجّه نمی‌شویم (این احساس را نداریم) که چشم‌اندازمان تغییر کرده است. علیرغم تغییر تحریکات حسّی، ما این احساس را داریم که یک درخت را می‌بینیم. پس چرا در مورد دیدن عین به طور جزئی پوشیده شده، متعلّق ادراک بصری به طور کامل همان عین است، اما در مورد دیدن درخت هنگام تغییر چشم‌انداز، متعلّق ادراک بصری ویژگی‌های چشم‌اندازی آن درخت است؟

۱-۳. ناسازگاری با پدیدارشناسی متعارف تجربه ادراکی

علاوه بر این که ما دلیل قانع‌کننده‌ای برای این ادعا نداریم که ویژگی‌های چشم‌اندازی اعیان پایه‌ای ادراک بصری هستند، و نیز علاوه بر این که نشان دادم که این ادعا مبتنی بر فرضی کاذب است، ما دلایل خوبی در دست داریم که ویژگی‌های چشم‌اندازی اعیان پایه‌ای ادراک بصری نیستند. یکی از این دلایل بر پایه شهود متعارف است. تشخیص چشم‌اندازی که از خلال آن به منظره نگاه می‌کنیم و به تبع آن ویژگی‌های چشم‌اندازی آن منظره، جزئی از تجربه متعارف ما از دیدن نیست. بلکه تشخیص این چشم‌انداز و آن ویژگی‌های چشم‌اندازی، نیاز به تلاش، تمرین و توجّه دارد. همان بشقاب مورد نظر نویی را در نظر بگیرید (نویی، ۲۰۰۴، ۸۳). نویی بیان می‌کند که ما در دیدن آن بشقاب ویژگی‌های چشم‌اندازی آن بشقاب را می‌بینیم. ما می‌توانیم این ویژگی‌های چشم‌اندازی را از ویژگی‌های واقعی آن بشقاب تمیز دهیم. به طور مثال، در نظر بگیرید که در موقعیتی ایستاده‌اید که بشقاب به شکل بیضی به چشم‌تان می‌آید. شما می‌توانید این ویژگی بیضی بودن را از ویژگی دایره‌ای بودن آن بشقاب، که ویژگی واقعی آن است، تمیز دهید. نویی باور دارد که آنچه شما می‌بینید این ویژگی چشم‌اندازی، در تمایز با آن ویژگی واقعی، بشقاب است؛ اگرچه این ویژگی چشم‌اندازی با آن ویژگی واقعی ارتباطی فیزیکی دارد که می‌توان آن را با روابط ریاضی بیان کرد؛ اما آیا ما به طور متعارف ویژگی بیضی بودن آن بشقاب را می‌بینیم؟ این گونه به نظر نمی‌آید. اگر در آن موقعیت از شما بپرسند که «چه می‌بینید؟»، به طور عرفی پاسخ خواهید داد که «یک بشقاب»، و اگر از شما بپرسند که «این بشقاب چه شکلی است؟»، به طور عرفی پاسخ خواهید داد که «دایره‌ای شکل». شما زمانی متوجّه خواهید شد که آن بشقاب پیش‌رو در این لحظه واقعاً شکل بیضی دارد، که روی شکل این لحظه آن تمرکز کنید. شما هنگامی بیضی بودن این بشقاب را می‌بینید، که، به عنوان نمونه، بخواهید طرحی از بشقاب پیش‌رو بکشید. چه بسا افرادی که تمرین کافی در طراحی نداشته باشند (توانند دید یک طراح یا نقاش را به کار گیرند)، حتّی نتوانند این بیضی بودن را به طور کامل و دقیق تشخیص دهند، چه رسد به آن که آن طرح را ترسیم کنند. به نظر نمی‌رسد که آنچه ما به طور متعارف و متداول می‌بینیم، ویژگی‌های چشم‌اندازی منظره باشد.

بگذارید این بحث را دقیق‌تر بررسی کنم. در این راستا از یکی از ملاحظات دنت بهره می‌برم (دنت، ۱۹۹۱، ۵۳). دنت برای آن که دلیل آورد که چرا باید به نظریات مبتنی بر تصویر در مغز مشکوک بود، بیان می‌کند که: «اگر ادراک بصری شامل تصاویر در سر باشد که ما (خود درونی ما) به طور خاص و نزدیک با آنها آشنا هستیم، [آنگاه] نباید طراحی تصاویر ساده‌تر باشد؛ به یاد بیاورید که چه دشوار

است تا یک تصویر واقع‌گرایانه از، به طور مثال، یک گل رز در گلدان بکشیم» (دنت، ۱۹۹۱، ۵۳). به این ترتیب، اگرچه ما به راحتی و غیرارادی یک تصویر دوبعدی را به مثابه یک موقعیت سه‌بعدی می‌بینیم، عکس آن، یعنی کشیدن یک تصویر دوبعدی از یک موقعیت سه‌بعدی (یا به بیان دیگر، دیدن یک موقعیت سه‌بعدی به مثابه یک تصویر دوبعدی) کاری بسیار دشوار است. افرادی خاصی که استعداد، تمرین و تجربه کافی در این زمینه دارند، یعنی نقاشان و طراحان، می‌توانند به خوبی و به اندازه کافی مطابق با واقع، این کار را انجام دهند. پس «یادگیری طراحی به طور عمده یادگیری [این مهارت است که] فرآیندهای عادی ادراک بصری را متوقف کنیم تا تجربه‌مان را از آن مورد در جهان بیش‌تر شبیه به نگاه کردن به یک تصویر سازیم. این [تجربه] هیچگاه دقیقاً شبیه به نگاه کردن به یک تصویر نمی‌شود، مگر این که در این راستا با ترفندهایی ماهرانه با چیزهایی مخلوط شود تا کم و بیش آنچه را که یک شخص روی تصویر تجربه می‌کند، «کپی» کند» (دنت، ۱۹۹۱، ۵۳). بنا بر این تحلیل، تصاویر در مغز نمی‌توانند متعلق بی‌واسطه تجربه ادراک بصری ما باشند؛ چرا که ما به آنها هیچ دسترسی بی‌واسطه و نزدیکی نداریم، چه اگر داشتیم می‌توانستیم، به راحتی، از این دسترسی برای مقاصد آگاهانه و ارادی مانند طراحی بهره ببریم.

اکنون می‌توانیم مشابه این ملاحظه را در خصوص چشم‌انداز بیان کنیم. اگر آنچه ما در ادراک بصری یک منظره می‌بینیم ویژگی‌های چشم‌اندازی آن منظره باشد، آنگاه آیا نباید تشخیص ویژگی‌های چشم‌اندازی یک منظره، هنگامی که بخواهیم طرحی از آن بکشیم، ساده‌تر باشد؟ آیا نباید این امر شایع‌تر باشد؟ اما ما هنگام طراحی یک منظره برای تشخیص این ویژگی‌ها دقت و تلاش می‌کنیم، و نیز تعدادی از ما، حتی علیرغم دقت و تلاش، ممکن است این ویژگی‌ها را به اشتباه تشخیص دهند. چگونه ممکن است که این ویژگی‌ها همان اعیان بینایی باشند، اما ما با دشواری و نیز با خطا آنها را برای اهداف آگاهانه و ارادی تشخیص دهیم؟ اگر متعلق تجربه ادراک بصری ویژگی‌های چشم‌اندازی باشد، آنگاه چرا باید تجلی به‌کارگیری فن «پرسپکتیو» در نقاشی، تا دوران رنسانس به درازا بکشد؟ یعنی تا دوران رنسانس، حتی نقاشان نیز نتوانسته بودند آنچه را که می‌بینند، به طور شایع تشخیص دهند و از این تشخیص بهره‌برداری کنند؟ به نظر می‌آید که ما برای دیدن ویژگی‌های چشم‌اندازی یک منظره ناگزیریم تا فرآیندهای عادی دیدن‌مان را متوقف کنیم و روی جنبه‌های تمرکز کنیم که پیش‌تر به آنها عنایتی نداشتیم. نقاشان و طراحان با تمرین یاد می‌گیرند که این کار را به خوبی و مطابق با واقع انجام دهند. اگر همه ما به این ویژگی‌ها دسترسی ادراکی داشته باشیم، آنگاه این توانایی در تشخیص ویژگی‌های چشم‌اندازی برای مقاصد هنری این اندازه ویژه نبود. همه ما به دایره‌ای شکل بودن یک بشقاب مشخص آگاه هستیم؛ چرا آن بشقاب را به شکل دایره می‌بینیم. به بیان دیگر، به آن بشقاب که دایره‌ای شکل است، به سادگی و به طور متداول دسترسی ادراکی داریم؛ اما به این گونه به سادگی و به طور متداول آگاه نیستیم که آن بشقاب در این لحظه دایره‌ای شکل دیده می‌شود و در لحظه دیگر بیضی شکل و در لحظه بعد تنها مانند یک پاره‌خط. بنا بر این تحلیل مبتنی بر درک متعارف، ویژگی‌های چشم‌اندازی نمی‌توانند متعلق پایه‌ای و بی‌واسطه تجربه ادراک بصری باشند؛ چرا که ما به آنها هیچ دسترسی پایه‌ای و بی‌واسطه نداریم، چه اگر داشتیم می‌توانستیم، به راحتی، از این دسترسی برای مقاصد آگاهانه و ارادی مانند طراحی بهره ببریم.

نویی نیز خود تصدیق می‌کند که ویژگی‌های چشم‌اندازی آن چنان به راحتی دیده نمی‌شوند، با این حال باور دارد که با کمی تمرین می‌توانند دیده شوند: «ما در زندگی عادی توجه کمی به ویژگی‌های چشم‌اندازی داریم. تنها در مواقع خاص (به طور مثال، هنگام

برداشت هنری)، آنها برجسته می‌شوند. با کمی تلاش می‌توانیم در مشاهده و توصیف آنها ماهر شویم. این به آن معنا نیست که ما به لحاظ ادراکی نسبت به آنها حساس نیستیم، حتی اگر به آنها توجه نکنیم» (نویی، ۲۰۰۴، ۸۳). این گونه به نظر می‌آید که نویی ادعا می‌کند که اگرچه تجربه ادراکی عادی یا متداول ما معطوف به ویژگی‌های چشم‌اندازی نیست، اما ما همچنان به لحاظ ادراکی معطوف به آنها هستیم، و در واقع این ویژگی‌های چشم‌اندازی اعیان پایه‌ای ادراک بصری هستند. این «پایه‌ای» بودن ادراک ویژگی‌های چشم‌اندازی در این جمله قابل تأمل است. پایه فهم ادراکی ما از جهان، ادراک ویژگی‌هایی است که ما در تجربه ادراکی عادی و روزمره‌مان توجه‌ای به آنها نداریم. به بیان دیگر، پایه فهم ادراکی مان از جهان، ادراک آنچه است که در تجربه ادراکی مان به طور متعارف به آنها آگاه نیستیم. این ادعا به وضوح با پدیدارشناسی متعارف تجربه ادراکی ناسازگار است. چگونه ممکن است که متعلق پایه‌ای تجربه ادراکی مان ویژگی‌های چشم‌اندازی‌ای باشند که در پدیدارشناسی متعارف تجربه عرضه نمی‌شوند؟

باید در نظر داشت که بسیاری از نظریات درباره ادراک بصری شامل ادعاهایی هستند که با پدیدارشناسی متعارف تجربه ناسازگارند؛ اما این نظریات به طور عمده ادعایی در خصوص تبیین درست از پدیدارشناسی تجربه ادراکی ندارند؛ چه حتی آن را به طور علمی قابل بررسی نمی‌دانند. با این حال این ملاحظه برای رویکرد احتمالات حسگر-موتوری صادق نیست. این رویکرد ادعا دارد که در مسیر ارائه تبیینی درست از پدیدارشناسی گام برمی‌دارد (آریگان و نویی، ۲۰۰۱ الف، ۹۶۲). به ادعای این رویکرد، هیچ تبیینی به اندازه تبیین آن، با پدیدارشناسی تجربه ادراکی مطابق نیست. پس برای رویکرد احتمالات حسگر-موتوری موجه نیست که با اتخاذ چشم‌اندازگرایی این چنین ادعایی ناسازگار با پدیدارشناسی متعارف بکند.

نویی در بخشی دیگر این ادعا را تصدیق می‌کند که پدیدارشناسی متعارف، چشم‌اندازگرایی مورد نظر او را رد می‌کند: «حساسیت به پدیدارشناسی، به این که ما چگونه به طور طبیعی درباره تجربه‌مان فکر می‌کنیم هنگامی که آن [=تجربه] را داریم و آن [=تجربه] را به طور ظاهری در نظر می‌گیریم، ممکن است به نظر مستلزم این بیاید که ما باید این ایده را رد کنیم که آگاهی ادراکی، در لحظه اول، آگاهی به کیفیات چشم‌اندازی است» (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۵). با این حال گویی نویی باور دارد که پدیدارشناسی، چشم‌اندازگرایی را تنها در نگاه اول رد کند، و در واقع این دو سازگارند. به بیان دیگر، «تردید کمی هست که وقتی ما به اطراف نگاه می‌کنیم، به طور عادی روی اشکال، اندازه‌ها و رنگ‌های ظاهری تأمل نمی‌کنیم. توجه ما به طور معمول معطوف به چیزی دیگر می‌شود، به این که چیزها، در این یا آن جنبه، چگونه هستند؛ اما این مستلزم آن نیست که ما به طور ادراکی به این که چیزها چگونه ظاهر می‌شوند، حساس نباشیم^۱ [...] [بلکه] ادراک‌کنندگان به طور ضمنی با ویژگی‌های چشم‌اندازی و این که این ویژگی‌ها چگونه با حرکت مان در محیط تغییر می‌کنند، آشنا هستند» (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۶). اکنون این پرسش مطرح می‌شود که چگونه ممکن است که پدیدارشناسی تجربه ادراکی در عین حال که چشم‌اندازگرایی نویی را رد می‌کند، مؤید آن نیز باشد؟ چگونه ممکن است که نویی به این نقل قول از راسکین^۲، منتقد هنری قرن نوزدهمی، هنگام توصیف سبک امپرسیونیسم در نقاشی، اشاره کند که «نقاشی مستلزم کشف نمودهای بصری است»، با

^۱ تأکید از من است.

^۲ Ruskin

این حال باور داشته باشد که آگاهی ادراکی، در لحظه اول، آگاهی به کیفیات چشم‌اندازی است، گویی که هر ادراک‌کننده‌ای یک نقاش (شاید در سبک امپرسیونیسم) است یا ادراک بصری نوعی نقاشی، به معنای کشف چشم‌اندازها، است؟

۲-۳. دوگانگی تجربه ادراکی

پاسخی که نویی به این پرسش‌ها می‌دهد، کمی دور از انتظار است (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۶-۱۶۷). او اشاره می‌کند که برخی، از جمله دریفوس^۱ و کلی^۲، به او نقد وارد کرده‌اند که اگرچه ممکن است که شخص بتواند خود را از رویکرد درگیرانه^۳ در ادراک بصری جدا کند و توجه خود را معطوف به ویژگی‌های چشم‌اندازی کند، اما چنین نیست که در رویکرد درگیرانه نیز تجربه‌ای از ویژگی‌های چشم‌اندازی داشته باشد. به بیان دیگر، اگرچه ممکن است که شخص خود را از تجربه ادراکی متعارف از یک بشقاب دایره‌ای شکل جدا کند و بتواند آن را به شکل بیضی ببیند، اما این گونه نیست که او بتواند در تجربه ادراکی متعارف، یا همان رویکرد درگیرانه، بشقاب را به شکل بیضی ببیند. حال نویی اظهار می‌کند که به این ملاحظه باور ندارد. به طور دقیق، او باور ندارد که اگر در تجربه ادراکی متعارف بشقاب دایره‌ای شکل دیده می‌شود، آنگاه نمی‌توان آن را در همان زمان به شکل بیضی تجربه کرد. به بیان او، «هنگامی که شما به یک بشقاب دایره‌ای نگاه می‌کنید که در زاویه‌ای [خاص] گرفته شده است، شما دایره‌ای بودن آن را در شکل منحصرأ بیضی آن تجربه می‌کنید. هنگامی که شما به یک گوجه‌فرنگی نگاه می‌کنید، آن را کامل و سه‌بعدی تجربه می‌کنید، حتی اگر کنارها و پشت آن را نمی‌بینید؛ شما سه‌بعدی بودن آن را در بخش‌های مرئی‌اش تجربه می‌کنید» (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۶-۱۶۷). این گونه به نظر می‌رسد که بنا به نظر نویی، از آنجا که ما ویژگی‌های واقعی یک شیء را از طریق ویژگی‌های چشم‌اندازی آن می‌بینیم، پس ما، در آن واحد، هم ویژگی‌های واقعی و هم ویژگی‌های چشم‌اندازی را می‌بینیم. یک بشقاب در تجربه ادراکی متعارف، هم دایره‌ای شکل دیده می‌شود و هم بیضی شکل.

در واقع نویی چشم‌اندازگرایی خود را مبتنی بر این دوگانگی در تجربه ادراکی می‌داند. به نظر او طبیعت تجربه ادراکی نشان از این دوگانگی دارد، و همین دوگانگی است که بررسی تجربه ادراکی را دشوار می‌کند: «بخشی از آنچه مطالعه ادراک حسّی را بسیار دشوار می‌کند نه تنها ضرورت تصدیق آن است که محتوای ادراکی این گونه دو جنبه دارد، بلکه [ضرورت تصدیق این نیز است] که محتواهای ادراکی در نگاه اول [حتی] با یکدیگر تعارض دارند. دیدگاه کنش‌گرا [...] به دنبال آن است که این مسأله را به طور جدّی در نظر بگیرد» (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۷). التزام به این دوگانگی در تجربه ادراکی سبب می‌شود تا بپذیریم که ما در تجربه ادراکی هم از ویژگی‌های واقعی به طور ادراکی آگاه هستیم و هم از ویژگی‌های چشم‌اندازی: «در این معنایی هست که هرگاه به طور ادراکی آگاه^۴ هستیم، در دریایی از ویژگی‌های چشم‌اندازی حرکت می‌کنیم و از آنها (به طور معمول بدون تفکر یا توجه [= عنایت]) آگاه^۵ هستیم» (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۷).

^۱ Dreyfus

^۲ Kelly

^۳ engaged attitude

^۴ conscious

^۵ aware

این نکته قابل توجه است که در این دیدگاه، شما همچنان ویژگی‌های واقعی یا اعیان را آن گونه که در واقع هستند، درک می‌کنید؛ یعنی این گونه نیست که آنچه شما به طور حسی درک می‌کنید، تنها چشم‌اندازی از واقعیت باشد، و شما، گویی که پیش جهان خارج پرده‌ای کشیده شده باشد، دسترسی مستقیمی به جهان خارج نداشته باشید. به کلام نویی، « [...] بنا نیست که این ادعا که ما ویژگی‌های چشم‌اندازی را تجربه می‌کنیم، این ادعای رقیب را به چالش بکشد که ما چیزها را آن گونه که هستند، تجربه می‌کنیم. بسیار مهم است که مواجهه ما با جهان به مثابه آنچه خود را به ما عرضه می‌کند، به طور دقیق همان شیوه‌ای است که ما از آن طریق با چیزها آن گونه که هستند، جدای آن که چگونه به طور ادراکی برای ما ظاهر می‌شوند، ارتباط برقرار می‌کنیم» (نویی، ۲۰۰۴، ۱۶۷). به این ترتیب، نویی ادعا می‌کند که رویکرد چشم‌اندازگرایانه او بی‌واسطه‌گی تجربه ادراکی را رد نمی‌کند، بلکه رویکرد او، علاوه بر حفظ بی‌واسطه‌گی تجربه ادراکی، تنها مستلزم این است که سوژه ادراک، افزون بر آگاهی از اعیان آن گونه که هستند، از ویژگی‌های چشم‌اندازی منظره نیز آگاه باشد. به بیان کوتاه، چشم‌اندازگرایی نویی بی‌واسطه‌گی تجربه ادراکی را به قیمت پذیرش دوگانگی تجربه ادراکی می‌پذیرد.

به نظر موجه است که پاسخ نویی را مشکوک بدانیم. او بنا بود تا پاسخ دهد که چگونه ویژگی‌های چشم‌اندازی متعلق تجربه ادراکی متعارف قرار می‌گیرند، در صورتی که مطابق با پدیدارشناسی این تجربه، تنها ویژگی‌های واقعی، و نه ویژگی‌های چشم‌اندازی، متعلق این تجربه قرار می‌گیرند. پاسخ او، اگر صحیح باشد، تنها بیان می‌کند که ما در تجربه ادراکی، هم از ویژگی‌های واقعی و هم از ویژگی‌های چشم‌اندازی آگاه هستیم، و باز پاسخ نمی‌دهد که چرا و چگونه این ویژگی‌های چشم‌اندازی در مواجهه ادراکی‌مان با جهان تجربه می‌شوند. آیا مطابق با پدیدارشناسی معمول است که یک بشقاب دایره‌ای شکل در یک لحظه هم دایره‌ای دیده شود و هم بیضوی؟ به نظر چنین نمی‌رسد. آیا اساساً ممکن است که یک چیز در یک لحظه به دو شکل، آن هم به دو شکل گاه متعارض، دیده شود؟ اگر ممکن است، آنگاه توضیح این پدیده غریب چیست؟ به نظر نویی پاسخی به این پرسش نداده است. او تنها آن را ادعا کرده است.

افزون بر این، توصیف نویی از دوگانگی تجربه ادراکی نامفهوم است، و چندان هم‌راستا با شهود متعارف نیست. او بیان می‌کند که هرگاه ما از ویژگی‌های واقعی به طور ادراکی آگاه باشیم، از دریایی از ویژگی‌های چشم‌اندازی نیز آگاه هستیم، اغلب بی آن که درباره آنها فکر کنیم یا به آنها عنایت داشته باشیم؛ اما چگونه ممکن است که ما از چیزهایی آگاه باشیم، بی آن که به آنها عنایت داشته باشیم؟ این چه معنایی از آگاهی است که در عین آگاه بودن، خود به اصطلاح از آن خبر نداریم؟ نویی از کلمه Conscious برای آگاهی ادراکی از ویژگی‌های واقعی و از کلمه Aware برای آگاهی از ویژگی‌های چشم‌اندازی استفاده کرده است. آیا به کارگیری کلمات جداگانه نشان‌دهنده آن است که این دو آگاهی متفاوت است؟ نویی پاسخی به این پرسش نداده است؛ اما پیش‌تر آریگان و نویی به تفکیک بین Consciousness و Awareness در سنت فلسفی مشکوک بودند (آریگان و نویی، ۲۰۰۱، الف، ۹۶۳-۹۶۴). از این رو نمی‌توان این گونه انگاشت که نویی همان تمایزی را بین این دو کلمه به کار می‌برد که به طور مثال چالمرز^۱ به کار برده است^۲

^۱ Chalmers

^۲ چالمرز بین آگاهی پدیداری (Consciousness) و آگاهی کارکردی (Awareness) تفکیک قائل شده است. آگاهی کارکردی در نظر او به آن حالتی اطلاق می‌شود که در آن شخص به اطلاعاتی دسترسی دارد و می‌تواند از این اطلاعات برای کنترل رفتار (از جمله رفتار یا گزارش زبانی) استفاده کند. از این رو آگاهی کارکردی با توانایی در

(چالمرز، ۱۹۹۶). آیا می‌توان این گونه در نظر گرفت که آگاهی ادراکی از ویژگی‌های واقعی، آگاهی صریح و سطح بالا (خودآگاهانه) است و آگاهی ادراکی از ویژگی‌های چشم‌اندازی ضمنی و ناصریح است؟

به نظر این برداشت با بخش‌هایی از تحلیل نوبی هم‌خوان است. با این حال نوبی خود بر چنین تمایزی تأکید نکرده است. به هر حال برای آن که آگاهی بدون عنایت به ویژگی‌های چشم‌اندازی به صورت آگاهی ناآگاهانه از ویژگی‌های چشم‌اندازی برداشت نشود، باید این نوع از آگاهی به نحو قانع‌کننده‌ای تبیین شود. نوبی از این آگاهی توضیح مطلوبی به دست نداده است. همچنین او بیان کرده است که ما هم ویژگی‌های چشم‌اندازی را می‌بینیم و هم ویژگی‌های واقعی را. به نظر از این عطف این گونه برداشت می‌شود که آگاهی بصری ما به یک شکل به این دو نوع ویژگی‌ها معطوف می‌شود. اگر این برداشت صحیح باشد آنگاه راهکار بالا، حتی در صورت ارائه تبیین قابل قبول، کارا نخواهد بود؛ چرا که این که ما به ویژگی‌های واقعی، آگاهی بصری خودآگاهانه داریم و به ویژگی‌های چشم‌اندازی، آگاهی بصری ضمنی، هم‌ارز این نیست که ما در تجربه ادراکی هم ویژگی‌های واقعی و هم ویژگی‌های چشم‌اندازی را می‌بینیم.

نوبی بارها بیان کرده است که ما نسبت به ویژگی‌های چشم‌اندازی به لحاظ ادراکی حساس هستیم. گویی که بنا دارد با این ادعا، چشم‌اندازگرایی خود را توجیه کند. شاید این ادعا صادق باشد، اما از این که ما نسبت به ویژگی‌های چشم‌اندازی به لحاظ ادراکی حساس هستیم، نتیجه نمی‌شود که ویژگی‌های چشم‌اندازی به لحاظ ادراکی پایه‌ای هستند. شاید بتوان پذیرفت، به نظر من هم هیچ مانع عقلانی پیش راه پذیرش آن نیست، که ویژگی‌های چشم‌اندازی را در نهایت می‌توان دید، همان گونه که نقاشان با تمرین مؤفق به دیدن‌شان می‌شوند. به نظر این ادعا قابل قبول است که ویژگی‌های چشم‌اندازی آنجا در بیرون هستند تا کشف شوند؛ اما صدق این ادعا به هیچ وجه مستلزم آن نیست که پس ویژگی‌های چشم‌اندازی متعلق بی‌واسطه تجربه ادراکی هستند، یا تجربه کردن ویژگی‌های چشم‌اندازی پایه تجربه ویژگی‌های واقعی است. این که ویژگی‌های چشم‌اندازی اساساً ممکن است که دیده شوند، هیچگاه نتیجه نمی‌دهد که پس در هر تجربه ادراکی ابتدا این ویژگی‌ها تجربه می‌شوند و از تجربه این ویژگی‌ها، ویژگی‌های واقعی به تجربه درمی‌آیند، آن هم هنگامی که ادراک‌کننده خود اغلب به تجربه این ویژگی‌ها عنایت ندارد. به این گونه، این بررسی نشان می‌دهد که به لحاظ ادراکی حساس بودن نسبت به ویژگی‌های چشم‌اندازی، دلیلی قانع‌کننده برای چشم‌اندازگرایی نوبی نیست.

به طور خلاصه، این که ما به هر حال یک منظره را از یک چشم‌انداز مشخص می‌بینیم، دلیلی برای آن نیست که پس ما آن چشم‌انداز را می‌بینیم. آموزه چشم‌اندازگرایی این جمله را که «من یک درخت را می‌بینم» این گونه تصحیح می‌کند که در واقع «من یک درخت را از چشم‌اندازی مشخص می‌بینم». شاید این ملاحظه چشم‌اندازگرایی صادق باشد؛ اما در هر صورت، «من یک درخت را از چشم‌اندازی مشخص می‌بینم» نتیجه نمی‌دهد که پس «من آن چشم‌انداز را می‌بینم». این مطلب را می‌توان با این نتیجه‌گیری مقایسه کرد: «من یک درخت را از طریق سیگنال‌های عصبی ارسال شده به مغز می‌بینم» نتیجه نمی‌دهد که پس «من آن سیگنال‌های عصبی ارسال شده به مغز را می‌بینم». سیگنال‌های عصبی دسترسی ما را به آن درخت فراهم می‌کنند، همان گونه که آن چشم‌انداز

کنترل آگاهانه رفتار مبتنی بر آن اطلاعات همراه است. از سوی دیگر، آگاهی پدیداری ناظر بر وجه پدیداری تجربه است. به طور کلی آگاهی پدیداری همواره با آگاهی کارکردی همراه است، به این معنا که هر کجا آگاهی پدیداری حاضر باشد، آگاهی کارکردی نیز هست؛ اما عکس آن صادق نیست؛ حالاتی بی آن که آگاهی پدیداری داشته باشد، آگاهی کارکردی دارند. شخص می‌تواند از چیزی به طور کارکردی آگاه باشد، اما از آن به طور پدیداری ناآگاه باشد.

مشخص دسترسی ادراکی ما را به آن درخت فراهم می‌کند، اما در هر دو حالت دلیلی برای آن نیست که این فراهم‌کنندگان دسترسی، خود متعلق تجربه ادراکی باشند. همان گونه که به ابزارهای خاصی نیاز هست تا آن سیگنال‌های عصبی تشخیص داده شوند، به ترفندهای خاصی نیز نیاز هست تا آن چشم‌انداز و ویژگی‌های چشم‌اندازی تشخیص داده شوند.

حتی اگر این مقایسه را نامشروع بدانیم، باز می‌توانیم ادعا کنیم که از «من یک درخت را از چشم‌اندازی مشخص می‌بینم» نمی‌توانیم نتیجه بگیریم که «من آن چشم‌انداز را می‌بینم». به هر حال، تشخیص یا دیدن آن چشم‌انداز به مهارتی ویژه نیاز دارد. به نظر نمی‌رسد که ویژگی‌های چشم‌اندازی آن چیزی باشد که در تجربه ادراکی متعارف و معمول دیده می‌شوند. از این رو ناموجه است که تجربه ویژگی‌های چشم‌اندازی را پایه و اساس تجربه جهان آن گونه که هست، قرار دهیم. به این ترتیب، پدیدارشناسی تجربه ادراکی چشم‌اندازگرایی نویی را رد می‌کند. چنانکه نشان دادم، حتی اتکا به خصلت دوگانه تجربه ادراکی، حتی اگر تجربه ادراکی در واقع چنین دوگانگی‌ای داشته باشد، باز نمی‌تواند این چشم‌اندازگرایی را نجات دهد.

افزون بر این نقدها، می‌توان نقدی دیگر نیز به پایه‌ای بودن ویژگی‌های چشم‌اندازی در تجربه ادراکی وارد کند. فرض کنید شخصی ادعا کند که «آنچه ما می‌بینیم چشم‌اندازی از یک منظره است» گزاره‌ای مشکل‌ساز نیست؛ چرا که نویی در نهایت باور دارد که ما، علاوه بر ویژگی‌های چشم‌اندازی، ویژگی‌های واقعی را نیز می‌بینیم. پس چشم‌اندازگرایی نویی می‌تواند با واقع‌گرایی مستقیم، یعنی دیدن آن چه در واقع هست، سازگار باشد. به این ترتیب چشم‌اندازگرایی نویی ظاهری موجه می‌یابد.

در پاسخ به این فرض باید به چند نکته اشاره کرد. نخست این که، بنا به نقدهای پیشین، این که در هر تجربه ادراکی «ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده می‌شوند» مطابق با پدیدارشناسی متعارف پذیرفتنی نیست. دوم (همان نقد جدید) به این شرح است. بر فرض محال این گونه در نظر بگیرید که در هر تجربه ادراکی «ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده می‌شوند». حتی با این فرض نیز، به تنهایی، ویژگی‌های واقعی دیده نمی‌شوند؛ چراکه هم‌چنین ضروری است که سوژه کنش مناسب جهت تفحص انجام دهد. چنان که پیش‌تر بیان شد، برای ادراک حسّی جهان آن گونه که در واقع هست، هم به ادراک حسّی ویژگی‌های چشم‌اندازی به مثابه اعیان پایه‌ای نیاز است و هم به کنش‌گری ماهرانه سوژه. اینک این موقعیت را در نظر بگیرید که سوژه از توانایی کنش‌گری محروم شده است؛ به طور مثال سر و بدن او به گونه‌ای ثابت قرار داده شدند که او تنها می‌تواند از چشم‌اندازی مشخص به منظره پیش‌رویش نگاه کند. آیا در این صورت سوژه تنها ویژگی‌های چشم‌اندازی را خواهد دید؟ به عنوان نمونه، تنها بخشی از سطح ظاهری یک گوجه‌فرنگی (و نه یک گوجه‌فرنگی سه‌بعدی)، یک مکعب سه‌وجهی (و نه یک مکعب شش‌وجهی) و یک بشقاب بیضی‌شکل (و نه یک بشقاب دایره‌ای‌شکل) را خواهد دید؟ بنا به پدیدارشناسی متعارف، حتی در این موقعیت که امکان حرکت بالفعل از سوژه سلب شده است، ویژگی‌های واقعی دیده می‌شوند. یک گوجه‌فرنگی کامل، یک مکعب شش‌وجهی و یک بشقاب دایره‌ای‌شکل دیده خواهد شد. حال پاسخ چشم‌اندازگرایی نویی چه خواهد بود؟ این رویکرد، از آنجاکه کنش‌گری را جزء لازم برای ادراک ویژگی‌های واقعی می‌داند، ناچار باید ادراک ویژگی‌های واقعی را رد کند. این نتیجه باز ناسازگاری چشم‌اندازگرایی نویی را با پدیدارشناسی متعارف نشان می‌دهد. پس برخلاف ادعای شخص فرضی بالا که «آنچه ما می‌بینیم چشم‌اندازی از یک منظره است» گزاره‌ای مشکل‌ساز نیست، چشم‌اندازگرایی نویی به واقع با ادراک جهان آن گونه که هست، تعارض دارد. در این نقد جدید، این تعارض از آن برآمده است که ادراک جهان آن گونه که در واقع هست، به الزام کنش‌گری

وابسته شده است. در صورتی که این گونه به نظر می‌آید که ادراک جهان آن گونه که در واقع هست، حتی در مواردی که سوژه از کنش‌گری بالفعل محروم است، محقق می‌شود.^۱

۳-۳. ناسازگاری با شواهد تجربی

افزون بر این تحلیل که به طور عمده مبتنی بر شهود متعارف است، دلایل دیگری نیز هست که این رویکرد چشم‌انداز گرایانه را رد می‌کند. یک سری از این دلایل، مبتنی بر پژوهش‌های علمی در خصوص ادراک بصری است (در این خصوص می‌توان به جمع‌بندی ارائه شده در (بریسکو و گراش، ۲۰۱۷) رجوع کرد). بنابر این پژوهش‌های علمی، ویژگی‌های دیده شده آن چیزی نیستند که نویی از آنها به عنوان ویژگی‌های چشم‌اندازی نام می‌برد. هنگامی که ما یک بشقاب دایره‌ای شکل را از زاویه‌ای خاص می‌بینیم، یک بیضی نمی‌بینیم، بلکه یک جسم دایره‌ای شکل می‌بینیم که بخشی از آن به ما نزدیک‌تر و بخشی دیگر از آن از ما دورتر است. هنگامی که ما یک شیء سه‌بعدی را می‌بینیم، شکل ظاهری آن را دویبعی نمی‌بینیم، بلکه آن را شکلی می‌بینیم که عمق دارد. درست است که تصاویر منعکس شده در شبکه‌ی چشم دویبعی هستند؛ اما چنین نیست که ما این تصاویر دویبعی را می‌بینیم. ما جهان سه‌بعدی را از طریق تصاویر دویبعی می‌بینیم. تنها هنگامی می‌توان به گزاره کاذب «ما آن تصاویر دویبعی را می‌بینیم» باور داشت که دریافت تحریکات حسی را همان دیدن جهان در نظر گرفت.

بنا نیست (و با توجه به محدودیت‌ها ممکن نیست) که به جزئیات این پژوهش‌های علمی وارد شد. با این حال به طور کلی می‌توان بیان کرد که، برخلاف تحلیل نویی، سیستم ادراکی به اطلاعاتی از بخش‌هایی از منظره، که به ظاهر در یک لحظه خاص در دیدرس ادراک‌کننده نیستند، دسترسی دارد. باز می‌توان بحث را به دیدن جهان سه‌بعدی از طریق تصاویر شبکه‌ی دویبعی محدود کرد. اطلاعات فضایی در خصوص اشیاء سه‌بعدی در نور تابیده یا بازتابیده شده از سطوح آنها موجود است و توسط سیستم بینایی شخص دریافت می‌شود. تصاویر شبکه‌ی دویبعی هستند؛ اما در این تصاویر دویبعی سرنخ‌هایی برای سیستم بینایی (به طور دقیق مغز) وجود دارد تا بتواند عمق را از این سرنخ‌ها استخراج کند. این سرنخ‌ها شامل مغایرت‌ها در دو تصویر شبکه‌ی دویبعی (برای موجودات با دو چشم)، سایه‌روشن‌ها، سایه‌ها، بافت، حرکت، پنهان شدن بخشی از یک شیء پشت شیء‌ای دیگر و غیره است. این سرنخ‌ها در تصاویر شبکه‌ی دویبعی با فاصله و عمق نسبی در جهان خارج تناظر دارند. مغز با پردازش این سرنخ‌های تصویری عمق منظره را استخراج می‌کند. نتیجه این پردازش اطلاعات آن است که ما عمق را می‌بینیم؛ یا به کلام دیگر، جهان سه‌بعدی را می‌بینیم. اگرچه سیستم بینایی به این تصاویر شبکه‌ی دویبعی دسترسی دارد و مغز مجری آن پردازش اطلاعات است؛ اما چنین نیست که ما نیز به آن تصاویر دسترسی داشته باشیم و نیز

^۱ خود این پرسش که «آیا کنش جزء ضروری ادراک بصری است؟» پرسشی اساسی است. از متن آثار رویکرد احتمالات حسگر-موتوری می‌توان پاسخ «آری» را نتیجه گرفت. با این حال این پاسخ منتقدان بسیاری دارد. به عنوان نمونه، بلاک (Block) استدلال می‌کند که اگرچه کنش می‌تواند نقش علی در ادراک بصری داشته باشد، اما رابطه تقویمی (Constitution) با آن ندارد؛ به بیان دیگر، اگرچه کنش از طریق حرکات بدن نقشی در ادراک بصری دارند، اما بخش عمده و بنیادین تجربه ادراکی به این کنش‌ها نیاز ندارد (بلاک، ۲۰۰۵). هم‌چنین هیکرسون (Hickerson) بیان می‌کند که برای موجه شدن دیدگاه نویی، او باید دست از این ادعا بردارد که کنش‌های بالفعل برای ادراک بصری ضروری هستند؛ به کلام نمادین، او باید عنوان کتاب خود را از «کنش در ادراک حسی» به «کنش ممکن در ادراک حسی» تغییر دهد (هیکرسون، ۲۰۰۷). به طور کلی بحث در خصوص این پرسش مفصل و دامنه‌دار است و در زمره اهداف و وظایف این مقاله نمی‌گنجد. هدف از این اشاره تنها آن بود که نشان داده شود دو الزام چشم‌انداز‌گرایی نویی برای ادراک جهان آن گونه که هست، هر دو مشکوک و محل بحث هستند. این دیدگاه برای تحقق واقع‌گرایی مستقیم راهی بسیار دشوار در پیش دارد.

از آن محاسبات آگاه باشیم. این دسترسی و آن محاسبات در سطح زیرشخصی^۱ محقق می‌شود، نه سطح شخصی. برای مشاهده تبیین با جزئیات این قرائت (نک. کاتینگ و ویشتون، ۱۹۹۵؛ پالمر، ۱۹۹۹؛ بروس و دیگران، ۲۰۱۰).

نتیجه‌گیری

به این ترتیب، اگر این نقدها کارا باشند، نشان داده شد که چشم‌اندازگرایی نویی آموزه‌ای ناموجه است. این گونه به نظر می‌رسد که نویی با پذیرش ایده اصلی نظریه داده حسّی خطری کرده است. شاید او گمان برده است که می‌تواند تنها با عینی دانستن ویژگی‌های چشم‌اندازی، از مشکلات نظریه داده حسّی بگریزد؛ اما مشکلات نظریه داده حسّی به ذهنی بودن داده حسّی ختم نمی‌شود. چشم‌اندازگرایی نیز یکی دیگر از آموزه‌های ناموجه این نظریه است.

در چشم‌اندازگرایی نویی، از این که «ما یک منظره را از یک چشم‌انداز ویژه می‌بینیم» نتیجه می‌شود که «آنچه ما می‌بینیم چشم‌اندازی از آن منظره است». این استنتاج ضرورتاً صادق نیست؛ چرا که دریافت تحریکات حسّی با ادراک حسّی مترادف نیستند. همچنین چشم‌اندازگرایی نویی با تحلیل مبتنی بر پدیدارشناسی متعارف از تجربه ادراکی ناسازگار است. تشخیص چشم‌اندازی که از خلال آن به منظره نگاه می‌کنیم و به تبع آن ویژگی‌های چشم‌اندازی آن منظره، جزئی از تجربه متعارف ما از دیدن نیست. بلکه تشخیص این چشم‌انداز و آن ویژگی‌های چشم‌اندازی، نیاز به تلاش، تمرین و توجه دارد. تمسک نویی به خصیصه دوگانه تجربه ادراکی نیز راه‌حلی پذیرفتنی نیست. این راه‌حل در بهترین حالت تنها بیان می‌کند که ما در تجربه ادراکی، هم از ویژگی‌های واقعی و هم از ویژگی‌های چشم‌اندازی آگاه هستیم، اما پاسخ نمی‌دهد که چرا و چگونه خود این ویژگی‌های چشم‌اندازی در مواجهه متداول ما با جهان تجربه می‌شوند. به علاوه که مفهوم دوگانه‌گی تجربه ادراکی خود به طور دقیق توجیه نشده است.

در چشم‌اندازگرایی نویی، برای ادراک حسّی ویژگی‌های واقعی اعیان یک منظره، ادراک حسّی ویژگی‌های چشم‌اندازی به مثابه متعلق‌های پایه‌ای ادراک حسّی ضروری است. به بیان دیگر، مادامی که ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده نشوند، ویژگی‌های واقعی دیده نخواهند شد. پس اگر در تجربه‌ای ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده نشوند، ویژگی‌های واقعی نیز دیده نخواهند شد؛ اما در بسیاری از تجربه‌های متداول ویژگی‌های واقعی دیده می‌شوند، در صورتی که ویژگی‌های چشم‌اندازی در معنای متعارف دیده نمی‌شوند. بنابراین چشم‌اندازگرایی در خصوص این تجربه‌ها باید حکم به ندیدن ویژگی‌های واقعی کند، در صورتی که تجربه این حکم را رد خواهد کرد. همچنین بنا به چشم‌اندازگرایی نویی، ویژگی‌های چشم‌اندازی همواره دیده می‌شوند. به تعبیر دیگر، هیچ تجربه ادراکی‌ای نیست که در آن ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده نشوند. باین حال تجربه‌های متعددی را می‌توان برشمرد که در آن‌ها ویژگی‌های چشم‌اندازی دیده نمی‌شوند، مگر با تلاش، تمرین و توجه؛ اما دیدن با تلاش، تمرین و توجه دیدن به معنای متداول نیست. دیدن همواره دیدن با تلاش، تمرین و توجه نیست.

در نهایت این که شواهد تجربی نیز چشم‌اندازگرایی نویی را رد می‌کنند. بنا به این شواهد، سیستم بینایی به اطلاعات فضایی از بخش‌هایی از منظره دسترسی دارد که جزء ویژگی‌های چشم‌اندازی نیستند. به این ترتیب نویی که مدعی نظریه‌ای است که هم با

^۱ sub-personal

پدیدارشناسی تجربه سازگار است و هم با شواهد تجربی معتبر، با اتخاذ چشم‌اندازگرایی در نیل به هر دو ناکام می‌ماند. چه چشم‌اندازگرایی که در نگاه اول بنا است تا حق پدیدارشناسی تجربه را به بهترین شکل ادا کند، در واقع نه با پدیدارشناسی متعارف سازگار است و نه با پژوهش‌های علمی.

References

- Block, N. (2005). Review of Action in Perception, *The Journal of Philosophy* 102(5), 259-272.
- Briscoe, Robert and Rick, Grush (2017). Action-based Theories of Perception, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* E. N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/action-perception/Briscoe>
- Bruce, V., P. R. Greene & M. A. Georgeson (2010). *Visual Perception: Physiology, Psychology and Ecology*, 4th Edition, Psychology Press.
- Chalmers, D. J. (1996). *The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory*. Oxford University Press.
- Cutting, J. E. & Visteon, P. M. (1995). Perceiving Layout and Knowing Distances, in *Perception of Space and Motion*, Editor by W. Epstein & S. Rogers, pp. 69-117, Academic Press.
- Dennett, D. C. (1991). *Consciousness Explained*. Little Brown.
- Hickerson, R. (2007). Perception as Knowing How to Act: Alva Noë's Action in Perception, *Philosophical Psychology* 20(4), 505-517.
- Jackson, F. (1977). *Perception: A Representative Theory*. Cambridge University Press.
- Lowe, E. J. (1992). Experience and its Objects, in *The Contents of Experience: Essays on Perception*. Editor by T. Crane, pp. 79-104. Cambridge University Press.
- Noë, A. (2001). Experience and the Active Mind, *Synthese*, 129(1), 41-60.
- Noë, A. (2002). On What We See, *Pacific Philosophical Quarterly*, 83(1). 57-80.
- Noë, A. (2004). *Action in Perception*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Noë, A. (2006). Experience without the Head, in: Gendler, T. & J. Hawthorne (eds.) *Perceptual Experience*, pp. 411-433. Oxford University Press.
- Noë, A. & Thompson, E. (2002). Introduction, in *Vision and Mind: Selected Readings in the Philosophy of Perception*, 1-14. MA: The MIT Press:
- Noë, A. & O'Regan, J. K. (2002). On the Brain-Basis of Visual Consciousness: A Sensorimotor Account", in *Vision and Mind: Selected Readings in the Philosophy of Perception*, The MIT Press.
- O'Regan, J. K. (1992). Solving the "real" mysteries of visual perception: The world as an outside memory, *Canadian Journal of Psychology*, 46(3), 461-488. <https://doi.org/10.1037/h0084327>
- O'Regan, J. K. (2011). *Why Red Doesn't Sound Like a Bell: Explaining the Feel of Consciousness*. Oxford University Press.
- O'Regan, J. K. (2014). The Explanatory Status of the Sensorimotor Approach to Phenomenal Consciousness, and Its Appeal to Cognition, in, *Contemporary Sensorimotor Theory*, Editors by J. M. Bishop & A. O. Martin, pp. 23-35. Springer Publishing Company.
- O'Regan, J. K. & Noë, A. (2001a). A Sensorimotor Account of Vision and Visual Consciousness, *Behavioral and Brain Sciences*, 24(5), 939-973.

- O'Regan, J. K. & Noë, A. (2001b). Acting out Our Sensory Experience, *Behavioral and Brain Sciences*, 24(5), 1011-1021.
- O'Regan, J. K. & Noë, A. (2001c). What it is like to see: A Sensorimotor Theory of Perceptual Experience, *Synthese*, 129(1), 79-103.
- O'Regan, J. & et al. (2000). Picture Changes during Blinks: Looking without Seeing and Seeing without Looking, *Visual Cognition*, 7(1-3), 191-211. <https://doi.org/10.1080/135062800394766>
- O'Regan, J. K; Rensink R. A. & Clark J. J. (1999). Change-blindness as a result of Mud splashes, *Nature*, 398(6722), 34. <https://doi.org/10.1038/17953>
- Robinson, H. (1994). *Perception*. Routledge.

